

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta

Bakalářská práce

ROZVOD A JEHO VLIV NA DÍTĚ

Autor práce: Barbora Voříšková
Vedoucí práce: Mgr. Bc. Alice Singer
Studijní program: Pedagogika volného času (PS)

2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne

.....

Barbora Voříšková

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Bc. Alici Singer za věnovaný čas, cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod	5
1. Rodina.....	7
1.1. Definice rodiny.....	7
1.2. Základní funkce rodiny.....	8
1.3. Význam rodiny z hlediska základních potřeb dítěte	10
2. Rozvod.....	12
2.1. Rozvodovost v České republice	13
2.2. Příčiny rozvodů	14
2.3. Druhy rozvodů	15
2.3.1. Nesporný rozvod	15
2.3.2. Sporný rozvod.....	16
2.3.3. Sankční rozvod.....	16
3. Dopad rozvodu na dítě.....	18
3.1. Komunikace s dětmi o rozvodu	18
3.2. Reakce dětí na rozvod: emoce	21
3.3. Reakce dětí na rozvod: chování	23
3.4. Reakce na rozvod v různém věku	24
4. Praktická část	27
4.1. Cíle výzkumu	27
4.2. Metodika výzkumu.....	27
4.3. Výzkumný vzorek	29
4.4. Krátké biografie respondentů.....	29
4.5. Výsledky výzkumu.....	30
4.5.1. Téma 1 – rozhodování spojená s rozvodem	30
4.5.2. Téma 2 – komunikace dětí o rozvodu a komunikace mezi rodiči ..	31
4.5.3. Téma 3 – změna vztahů s rodiči.....	32
4.5.4. Téma 4 – pohled na rozvod s odstupem času	35
4.5.5. Téma 5 – vliv rozvodu na budoucí život	36
Závěr.....	39
Seznam použitých zdrojů.....	40
Abstrakt.....	43
Abstract.....	44

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila rozvod a jeho vliv na dítě. Toto téma považuji za aktuální, jelikož mám ve svém okolí mnoho lidí z rozvedených rodin. Na toto téma jsem narazila též při svých průběžných praxích během studia. Byla jsem překvapena, kolik malých dětí v mateřských školách pochází z rozvedených rodin. Přijde mi proto důležité věnovat tomuto tématu pozornost a zaměřit se na to, jakým způsobem ovlivňuje rozvod děti.

Cílem mé práce je nahlédnout do života dospělých lidí, kteří v dětství prožili rozvod rodičů a zjistit, zda se po rozvodu mění vztah dětí s rodiči. Dále chci zjistit, jak nahlízejí děti na rozvod s odstupem času a jaký je nejčastější dopad rozvodu na děti. Bakalářská práce se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické.

Teoretická část je rozdělena do tří kapitol. První kapitola se věnuje pojmu rodina. Zaměřuji se na definici rodiny, její základní funkce a její význam z hlediska základních potřeb dítěte. Druhá kapitola vysvětluje pojem rozvod. Nejdříve se věnuji rozvodovosti v České republice. Následně rozebírám příčiny rozvodů a různé druhy rozvodů, se kterými se můžeme setkat. Třetí kapitola je věnována dopadu rozvodu na dítě. Nejdříve se zde věnuji komunikaci o rozvodu a tomu, jak s dítětem v průběhu rozvodového procesu komunikovat. Dále se věnuji reakcím dítěte na rozvod, konkrétně emocím. Popisuji zde jednotlivé emoce a pocity, které mohou děti během rozvodu prožívat a také způsoby, jakými můžeme s těmito emocemi pracovat. Následující podkapitola je věnována dalším reakcím dětí na rozvod, tentokrát chování. Poslední podkapitola se zaměřuje na reakce dětí na rozvod v různém věku. Popisuji zde reakce od novorozence až po dospívající dítě.

V praktické části jsem jako metodu zvolila kvalitativní výzkum, konkrétně polostrukturovaný rozhovor. Rozhovor jsem zvolila z toho důvodu, že umožňuje lépe poznat respondenty a jejich situaci, a dává respondentům volnost při zodpovídání otázek. Na rozhovory byl předem připraven seznam otázek. Rozhovory probíhaly s dospělými osobami, které v dětství prožily rozvod rodičů. Výsledky výzkumu byly rozděleny do pěti témat.

Při psaní bakalářské práce jsem čerpala informace z odborné literatury. Především jsem využívala literaturu od autorů Oldřich Matoušek, Zdeněk Matějček či Heather Smith. Čerpala jsem i z další odborné literatury. Dále jsem používala internetové zdroje a data zveřejněná Českým statistickým úřadem.

1. Rodina

Pro dítě je rodina prvním modelem společnosti, se kterým se stěává. Rodina představuje pro všechny její členy domov. Tedy místo, kde k sobě mohou být děti i dospělí otevřeně, a mohou spolu sdílet své radosti i trápení. Rodina nám v závažných situacích poskytuje podporu a je místem, kde se všichni její členové cítí bezpečně. ¹

V průběhu let se rodina vyvíjela a prošla množstvím změn. Do dnes ale představuje nenahraditelnou instituci, která je přítomna na začátku rozvoje osobnosti jedince a je nejdůležitějším článkem socializačního procesu. V poválečném období narostl v České republice počet sňatků a s ním spojený tzv. baby boom. Rodina byla tehdy vnímána jako zásadní oblast seberealizace. V tomto období se také setkáváme s množstvím rozvodů. Mezi důvody rozvodů patřila především absence sexuální výchovy na školách, a tudíž nedostatečná informovanost mladých lidí, uzavírání sňatků v mladém věku a legislativa, která rozvody umožňovala. V dnešní době stále přibývá rodin, ve kterých partneři nejsou manželé, a tudíž přibývá i dětí, které se nerodí do zákonného manželství. ²

Rodina tvořená rodiči či rodičem a dětmi je označována jako rodina nukleární. Rodina, jejíž součástí jsou další členové jako například prarodiče, strýcové či tety je označována jako rodina rozšířená. Dále rozdělujeme rodinu na orientační a prokreační, přičemž rodina orientační je ta, ve které jedinec vyrůstá, a rodina prokreační ta, kterou jedinec sám zakládá. ³

1.1. Definice rodiny

V jednotlivých vědních disciplínách se setkáváme s definicemi rodiny, které se od sebe vždy nepatrně odlišují.

¹ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 10-11

² Srov. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*, s. 79-80

³ Srov. Tamtéž, s. 80

V Psychologickém slovníku je rodina definována jako „*společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí.*“⁴

Pedagogický slovník definuje rodinu jako „*nejstarší společenskou instituci. Plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu.*“⁵

V antropologickém slovníku je rodina definována jako „*sociální skupina vytvořená na základě příbuzenských vazeb, která bývá základním článkem sociální struktury a ekonomickou jednotkou. Její hlavní funkcí je reprodukce a výchova potomstva, přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje. Takzvaná malá rodina je tvořena manželským párem a jeho potomky, velká rodina minimálně třígeneračním společenstvím lineárních potomků.*“⁶

1.2. Základní funkce rodiny

V rámci socializace jedince je důležitá míra plnění funkcí rodiny. Na základě tohoto plnění funkcí rozlišujeme tři druhy rodiny. Rodinu funkční, která plní všechny své funkce. Dále rodinu dysfunkční, která některé funkce neplní dostatečně, ale není tím narušováno celkové fungování rodiny, a rodinu afunkční, která své funkce neplní a fungování rodiny je tímto ovlivněno a narušeno.⁷

V dnešní době stále vzrůstají požadavky na rodinu a následkem toho je nedostatečné plnění jejích funkcí. Rodina se ale také stává místem, kam se její členové mohou uchýlit a je jakýmsi úkrytem před vnějším světem.⁸

Ilona Špaňhelová popisuje čtyři základní funkce rodiny. Funkci biologicko-reprodukční, jejímž účelem je především to, aby se rodily děti. Dále popisuje funkci ekonomicko-zabezpečovací. Tato funkce slouží k tomu, aby rodina, dle možností, které má, poskytovala dítěti ekonomické zabezpečení. Tato funkce by

⁴ HARTL, Pavel. HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*, s. 512

⁵ PRŮCHA, Jan. WALTEROVÁ, Eliška. MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*, s. 202

⁶ MALINA, Jaroslav. et. al. *Antropologický slovník, aneb co by mohl o člověku vědět každý člověk*, s. 3432

⁷ Srov. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*, s. 80

⁸ Srov. Tamtéž, s. 81

neměla snižovat míru důležitosti další funkce, a to funkce emocionální. Emocionální funkce slouží k tomu, aby dítě v rodině cítilo pocit bezpečí, jistoty a lásky. Slouží k vyjadřování a sdílení pocitů ze strany dětí i rodičů. Jako poslední popisuje funkci socializačně výchovnou. Tato funkce funguje jako příprava dětí na budoucí život. Přípravuje a vychovává děti tak, aby byly schopny fungovat ve společnosti jak se svými vrstevníky, tak s dospělými lidmi.⁹

Antropologický slovník uvádí také čtyři základní funkce rodiny, které jsou obohaceny o další informace. Popisuje funkci biologicko-reprodukční. V dnešní době se v České republice setkáváme s výrazným poklesem porodnosti a řadíme se mezi země, které mají nejnižší hodnoty reprodukce. Důvodem nízké porodnosti je narůstající počet mladých lidí, kteří děti nechtějí, jelikož by pro ně dítě znamenalo zátěž či znemožnění jejich kariérního růstu. Dalším důvodem je ale také nárůst počtu páru, ve kterých má jeden z partnerů sníženou plodnost, a tudíž je přirozená reprodukce nahrazena asistovanou reprodukcí.¹⁰

„V roce 1950 činil podíl dětské složky (0–14 let) v populaci 24,0 %. V roce 1970 byl podíl již jen 21,2 %. V roce 1980 se vyskytl mírný nárůst na 23,4 %. Od roku 1991 dětská složka v populaci opět klesá na 21,0 %.“¹¹

Dále popisuje antropologický slovník funkci materiální či ekonomickou. Popisuje zde význam této funkce v chudých státech, kde rodiny dávají přednost zájmům mladých lidí. Dávají jim možnost lepšího života, například uhrazením studijních nákladů, či možnost vycestovat do zemí s ekonomickým dostatkem. V zemích s ekonomickým dostatkem se klade důraz na každého jednotlivce zvlášť a nehledí se při tom na jeho věk. Rodiny žijící v těchto zemích se nesoustřeďují na budoucnost tolik jako chudé státy, a naopak se více zabývají přítomností. Funkce výchovná či socializační znázorňuje celkovou péči o děti. Rodinné prostředí je nenahraditelné a slouží k utváření hodnot a postojů a k formování osobnosti jedince. Je také místem, kde dochází k regulaci nežádoucích jevů, jako jsou například závislosti na drogách či sociální patologie. Poslední popisovanou funkcí

⁹ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*, s. 12

¹⁰ Srov. MALINA, Jaroslav. et. al. *Antropologický slovník, aneb co by mohl o člověku vědět každý člověk*, s. 3431-3432

¹¹ MALINA, Jaroslav. et. al. *Antropologický slovník, aneb co by mohl o člověku vědět každý člověk*, s. 3432

je funkce emocionální. Zde je zdůrazňován především věk členů rodiny, který není pro emocionální funkci podstatný, jelikož potřeba zázemí, jistoty či podpory je důležitá pro všechny jedince bez ohledu na jejich věk.¹²

V sociální pedagogice je popisováno šest funkcí rodiny. Kromě čtyř již zmiňovaných funkcí, uvádí ještě dvě další, a to funkci ochrannou a rekreační či relaxační. Funkce ochranná zajišťuje životní potřeby (biologické, hygienické, zdravotní) všech členů rodiny. U funkce rekreační a relaxační jde především o čas, který spolu členové rodiny tráví a o to, jakým způsobem je tento čas vyplněn.¹³

1.3. Význam rodiny z hlediska základních potřeb dítěte

Z pohledu dítěte nejsou vnější znaky rodiny příliš důležité. Dítěti nezáleží na tom, zda lidé, kteří se o něj starají, jsou manželé či ne nebo zda jsou to rodiče vlastní či nevlastní. Dítě považuje a přijímá za své rodiče ty, kteří se k němu jako rodiče chovají a dávají mu svou lásku a péči. Aby se dítě dokázalo zařadit do společnosti a vyrostlo v duševně i charakterově zdravou osobu, je potřeba aby vyrůstalo v konstantním, upřímném a srdečném prostředí, ve kterém se bude cítit přijímáno. Přesto, že na utváření osobnosti mají vliv také další instituce jako je škola, přátelé či zaměstnání, zůstává rodina tou nejvýznamnější, jelikož stojí již na samém počátku vývoje dítěte, dokáže přirozeně a bohatě uspokojovat jeho psychické potřeby a je mu také vzorem mezilidských vztahů, na který bude brát ohledy ve svém budoucím životě a vztazích.¹⁴

Asi nejpodstatnější potřebou dítěte je, aby pro něho byla rodina životní jistotou. Občasné hádky a konflikty jsou poměrně běžné v každé rodině. Dítě dokáže rozlišit, co je jen trucování a ukřivdění a co naopak zlá vůle a nepřátelství. V případě, že dítě má již z dřívějšího zakořeněno vědomí toho, že se členové rodiny mají rádi a dokážou se spolu po nějaké hádce opět usmířit, nemají

¹² srov. MALINA, Jaroslav. et. al. *Antropologický slovník, aneb co by mohl o člověku vědět každý člověk*, s. 3432-3433

¹³ srov. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*, s. 81-83

¹⁴ srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, s. 15-16

na něj tyto konflikty velký vliv. Pokud ale dítě v rodině cítí škodolibost, lhostejnost a nepřátelství, ztrácí tím svou jistotu.¹⁵

K tomu, aby se dítě vyvíjelo v psychicky zdravou a odolnou osobnost, je potřeba, aby již od počátku byly uspokojovány také jeho základní psychické potřeby. Tyto potřeby se nejspíše objevují v každé lidské kultuře. Důležitost těchto potřeb se ale v různých kulturách odlišuje, a potřeba, na kterou je v jedné společnosti kladen velký důraz, nemusí být pro jinou společnost příliš důležitá. Zdeněk Matějček uvádí pět základních psychických potřeb dítěte.¹⁶

1. *„Potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů. Její uspokojení umožňuje naladit organismus na žádoucí úroveň aktivity.*
2. *Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech, tj. smysluplného světa. Uspokojení této potřeby umožňuje, aby se z podnětů, které by jinak byly chaotické a nezpracovatelné, staly zkušenosti, poznatky a pracovní strategie. Jde tedy o základní podmínky pro jakékoli učení.*
3. *Potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů, tj. vztahů k osobě matky a k osobám dalších primárních vychovatelů. Náležité uspokojování této potřeby přináší dítěti pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní integraci jeho osobnosti.*
4. *Potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty, z jejíhož uspokojení vychází zdravé uvědomění vlastního já, vlastní identity. To je pak dále podmínkou pro osvojení užitečných společenských rolí a hodnotných cílů životního snažení.*
5. *Potřeba otevřené budoucnosti nebo životní perspektivy. Její uspokojení dává lidskému životu časově rozpětí a podněcuje a udržuje v člověku jeho životní aktivitu. Jde o dimenzi naděje – beznadějnost.“¹⁷*

¹⁵ srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, s. 17

¹⁶ srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*, s. 115-116

¹⁷ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*, s. 115-116

2. Rozvod

Rozvod manželství upravuje zákon č.89/2012 Sb., Nový občanský zákoník v paragrafu 755 až 758.¹⁸

Rozvodový proces a s ním spojené okolnosti jsou nepříjemnou a traumatizující událostí pro oba partnery i jejich děti.¹⁹

Délka manželství průměrně nedosahuje ani deseti let a doba trvání vztahu u nesezdaných párů je ještě kratší. Před definitivním rozchodem partnerů se často setkáváme s tím, že partner, někdy i několikrát po sobě, odejde od svého partnera a poté se opět vrátí. Je to důkaz toho, že rozchod není jednoduchým rozhodnutím, a to především, když v procesu hrají roli děti. Rozchod také není rozhodnutí, které partneri udělají ze dne na den, ale naopak ho učiní po dlouhém rozmyšlení a úvahách. Rozchod není jednoduchý, jelikož se tak člověk vzdává dosavadního života, do kterého vložil svou citovou energii, která tvoří velkou část jeho osobnosti.²⁰

K rozvodu nedochází v moment, kdy se partneri rozzlobí nebo v moment, kdy mají všeho nad hlavu. Bývá finálním důsledkem života v nespokojeném vztahu. Důvodem rozvodu může být, že se k sobě partneri nehodili již od začátku nebo neschopnost vztahu unést úskalí rodičovství, zaměstnání či stárnutí. Některé páry se snaží problémy vyřešit manželskou terapií, jiní se naopak uzavírají do sebe, což má většinou za následek ještě větší nespokojenost a podrážděnost. Během rozvodových řízení se právníci setkávají s množstvím vzteku a také touhy se pomstít. Psychoterapeuti se v průběhu manželských terapií setkávají s pocity smutku, bolesti a zklamání, které v partnerech během roků nashromáždily.²¹

Craig Everett a Sandra Volgy Everett uvádí čtyři základní principy rozvodu. Tyto principy by měly dát partnerům, kteří o rozvodu uvažují, možnost lépe porozumět, co rozvodový proces a vše s ním spojené obnáší, a také jaké dopady může mít na jejich dosavadní a budoucí život. Těmito principy jsou: 1. Rozvod je výsledkem několikaletého nespokojeného života. 2. Manželé se pro rozvod

¹⁸ Zákon 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění platném k 22.03.2012

¹⁹ Srov. FRANCOVÁ, Marie. DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*, s. 3

²⁰ Srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. S. 15

²¹ Srov. EVERETT, Craig. EVERETT, Sandra Volgy. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*, s. 20-21

zřídka kdy rozhodnou současně. Obvykle jeden odchází a druhý je opuštěn. 3. Zůstat spolu jen kvůli dětem nic neřeší. 4. Rozvod je stejná zátěž jako smrt rodičů a dětí.²²

2.1. Rozvodovost v České republice

Česká republika patří dlouhodobě mezi země s vysokou úrovní rozvodovosti. Podobně jsou na tom také země Skandinávie a Pobaltí, Rusko, Velká Británie a Německo. K zemím s nejnižší rozvodovostí se řadí Itálie, Španělsko a Polsko. Důvodem nízké rozvodovosti je silná katolická tradice.²³

Od začátku 90. let minulého století uzavírají lidé manželství méně často a zároveň později. Mladí lidé zůstávají často svobodní a se svými partnery žijí v nesezdaných vztazích. V manželství je i přesto více než polovina obyvatel ve věku 20 let a více. Míra rozvodovosti se v České republice pohybuje dlouhodobě mezi 45-50 %.²⁴

„V průběhu let 2011–2019 byl skoro ve všech krajích pozorován mírně klesající trend v počtu rozvodů s výjimkou Libereckého a Vysočiny, kde spíše počet rozvodů stagnoval, resp. meziročně kolísal. Úbytky však nebyly v krajích každoroční. V porovnání let 2011 a 2019 se počet rozvodů snížil nejvíce (o 31–32 %) v kraji Karlovarském, Plzeňském, Moravskoslezském, Jihočeském a Olomouckém, naopak nejméně (o 6 %) ve Středočeském, jehož populace dlouhodobě výrazně roste. V roce 2020 došlo k meziročnímu úbytku počtu rozvodů ve všech krajích, když nejvyšší byl zaznamenán ve Zlínském (–19 %) a Libereckém (–16 %) kraji, naopak nejnižší v Karlovarském kraji (–3 %) a v Praze (–4 %). Ve všech krajích byl počet rozvodů pro rok 2020 vůbec nejnižší v rámci dekády 2011–2020.“²⁵

²² EVERETT, Craig. EVERETT Sandra Volgy. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*, s. 21

²³ Srov. *Rozvodovost – historie* [online]. [cit. 2023-02-27]. ISSN 1801-2914. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_rozvodhistorie=

²⁴ Srov. *Rodinné chování v České republice: první děti později a mimo manželství* [online]. [cit. 2023-02-27]. ISSN 2443-8219. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Marriages_and_births_in_the_Czech_Republic/cs

²⁵ *Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky, Rozvodovost*. Český statistický úřad [online]. [cit. 2023-02-27]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/142755460/1301572103.pdf/79b3fc51-e6d3-408f-870f-39e464528753?version=1.1>

„Český statistický úřad uvádí, že v roce 2020 bylo uzavřeno 45 415 manželství a 21 734 jich bylo rozvedeno. V následujícím roce 2021 byl počet sňatků 46 778, tedy vyšší než v roce 2020. Počet rozvedených manželství byl ještě nižší než předešlý rok, 21 107.“²⁶

2.2. Příčiny rozvodů

Před zahájením soudního řízení je povinností soudu, pokusit se o usmíření partnerů. Partneri jsou vyzváni k tomu, aby své rozhodnutí zvážili a pokusili se společně najít kompromis nebo navštívili psychologa, popřípadě psychiatra. Řízení je zahájeno podáním návrhu soudu. Důvodem rozvodu bývá většinou nevěra, finanční neshody, odlišné názory na výchovu dětí či fyzické násilí. V případě, že jeden z partnerů rozvod manželství nechce, rozhodování soudu bývá náročné a průběh soudu je náročný i pro partnery. V těchto případech potřebují partneri dokázat, že jejich manželství je nefunkční a není schopno plnit žádnou svou funkci, a právě tato nutnost vede často partnery ke zveřejňování intimností ze společného života. Soud dbá také na trvalost rozvratu manželství, a to především u manželství s dětmi. Během soudního řízení je soud povinen se ujistit, zda přes manželské neshody, nejsou partneri schopni zajišťovat alespoň jednu funkci, a to péči o nezletilé dítě a zajištění bezpečného prostředí pro jeho výchovu. V případě, že tomu tak je, a během řízení je prokázáno, že manželství stále splňuje alespoň jednu z funkcí, soud může žalobu o rozvod zamítnout.²⁷

Jana Lengerová uvádí tři příčiny rozvodu. Nevěru, příčiny patrné pouhým okem a příčiny sekundární. Nevěra je jedním z nejčastějších důvodů rozvodu manželství, i přesto, že ji zákon jako důvod k rozvodu neuznává. Také je to důvod, který člověk velmi často popírá, jelikož se obává případných reakcí okolí na jeho nedospělé chování. Autorka také popisuje věci, na které si většinou stěžuje právě partner, který je nevěrný. Muži zmiňují například to, že se o sebe manželka nestará či je neschopná vychovávat dítě. Ženy mluví o nedostatečné hygieně manžela, absenci komunikace či jeho nedostatečném příjmu. Jako příčiny patrné pouhým okem uvádí například závislost na alkoholu a drogách, surovost a

²⁶ *Sňatky a rozvody*. Český statistický úřad. [online]. [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/snatky-a-rozvody>

²⁷ Srov. FRANCOVÁ, Marie. DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*, s. 4-5

násilnictví, sexuální deviace či duševní chorobu. Jako příčiny sekundární uvádí ty, které partneri poznají až přímo v manželství. Uvádí například vztahy s partnerovými rodiči či s dětmi z předchozího manželství partnera, koničky či nespokojenost v zaměstnání.²⁸

V letech 1986 až 2017 byl podle statistik nejčastějším důvodem rozvodu manželství Rozdíl povah, názorů a zájmů. Jako druhý a třetí důvod uvádí statistiky kategorii Ostatní příčiny a Soud nezjistil zavinění. U mužů je čtvrtou nejčastější příčinou nevěra a pátou alkoholismus. U žen je stejně jako u mužů čtvrtou nejčastější příčinou nevěra, na pátém místě je poté neuvážený sňatek.²⁹

2.3. Druhy rozvodů

V České republice se setkáváme se třemi druhy rozvodů. Rozvodem sporným, nesporným a sankčním.

2.3.1. Nesporný rozvod

Nesporný rozvod může proběhnout za předpokladu, že oba partneri s rozvodem souhlasí. V případě nesporného rozvodu, jeden z partnerů podává návrh na rozvod manželství a druhý se k němu musí písemně vyjádřit. Je také možné podání společného návrhu, u kterého je jeden z manželů navrhovatel a druhý manžel se k návrhu připojuje. Pro tento typ rozvodu je podmínkou, aby manželství trvalo nejméně jeden rok a manželé spolu nejméně šest měsíců nežili. Manželé musejí soudu dále předat dohodu o úpravě poměrů k nezletilým dětem, kterou schvaluje opatrovnický soud. V této dohodě je obsaženo rozhodnutí o tom, zda bude dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů, případně zda bude probíhat střídavá nebo společná péče a jak vysoká bude vyživovací povinnost na nezletilé dítě. Opatrovník, kterým je většinou sociální pracovník či pracovnice ustanoveného obecního úřadu, se k této dohodě vyjadřuje a probírá ji s oběma rodiči a v některých případech též s dětmi, ovšem ne vždy. Povinností opatrovníka je jednat v zájmu nezletilých dětí. Druhou podmínkou manželů je předat soudu

²⁸ Srov. LENGEROVÁ, Jana. *Rozvod. Rozvod?*, s. 10-14

²⁹ Srov. *Rozvody podle příčiny rozvratu manželství v letech 1986–2017* [online]. In: [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61546938/130055180507c.pdf/10b3a4f5-bbff-4adf-8099-926f750fcbc5?version=1.1>

smlouvy s úředně ověřenými podpisy o úpravě společného bydlení, majetku a případně také výživném na rozvedenou manželku či manžela.³⁰

2.3.2. Sporný rozvod

Sporný rozvod se do roku 1998 konal pouze ve společném soudním řízení, ve kterém soud rozhodl o úpravě poměrů k nezletilým dětem a zároveň o návrhu na rozvod manželství. Od roku 1998 probíhá tento typ rozvodu ve dvou soudních řízeních. V prvním řízení soud rozhodne o úpravě poměrů k nezletilým dětem, ve druhém řízení poté o samotném rozvodu. Ten manžel, který rozvod navrhuje, musí prokázat, že je manželství rozvrácené a nefunkční a není zde možnost na jeho obnovu. Druhý z partnerů se k tomuto návrhu zpravidla písemně vyjadřuje. Pokud soud rozhodne o tom, že manželství je rozvráceno a není možná jeho obnova, musí poté ještě dále zkoumat, zda není rozvod v rozporu se zájmy nezletilých dětí. Většina rozvodů bývá v rozporu se zájmy nezletilých dětí, což ale není důvodem pro to, aby soud rozvodu nevyhověl. Zvláštními důvody, které mohou být důvodem zamítnutí návrhu, je například invalidita dítěte či fyzická nebo duševní porucha dítěte.³¹

2.3.3. Sankční rozvod

Novela zákona z roku 1998 přinesla také sankční nebo též ztížený rozvod, který se ovšem v praxi objevuje jen minimálně. V tomto typu rozvodu, soud manželství nerozvede po dobu tří let, pokud s návrhem nesouhlasí partner, který se na rozvratu manželství převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena významná škoda. Okolnostmi, které by stály za zachování manželství, mohou být například věk či zdravotní stav manžela. Soud manželství nerozvede také v případě, že návrh na rozvod je v rozporu se zájmy nezletilých dětí.³²

Tyto případy se týkají především manželství, ve kterých byl jeden z partnerů v domácnosti a byl na druhém partnerovi finančně závislý nebo také manželství starších osob, které očekávají od svého partnera ve stáří pomoc a oporu.³³

³⁰ Srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*, s. 162-163

³¹ Srov. Tamtéž, s. 164-165

³² Srov. Tamtéž, s. 165

³³ Srov. *Není rozvod jako rozvod* [online]. [cit. 2023-03-05]. Dostupné z: <https://advokat-cejkova.cz/blog/neni-rozvod-jako-rozvod>

Po dobu tří let, kdy manželé nejsou rozvedeni, ale ani spolu již nežijí, přetrvává vyživovací povinnost mezi manžely podle práva na stejnou životní úroveň. Když spolu manželé nežijí, neznámá to nutně, že již nesdílejí společnou domácnost, ale jedná se spíše o to, že manželé spolu již neutváří intimní ani majetkový svazek. Tyto tři roky mohou také sloužit k tomu, aby manžel, který návrh na rozvod podává, mohl znovu přehodnotit své rozhodnutí. Pokud spolu manželé nežijí déle než tři roky a prokážou, že je jejich manželství trvale rozvráceno bez možnosti jeho obnovy, soud manželství rozvede.³⁴

³⁴ Srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*, s. 165-166

3. Dopad rozvodu na dítě

Rozvod manželství zřetelně ovlivňuje a ohrožuje zdravý vývoj dítěte, které spolu s rodiči rozvodem prochází. Pro dítě v každém věku je rozvod náročný a bolestivý. S věkem a též pohlavím se liší pouze reakce dítěte na tuto situaci. Dítě je v průběhu rozvodu vystaveno psychické zátěži, jejíž následky si často neuvědomují a nerozpoznají rodiče ani blízké osoby. Následky rozvodu se totiž mohou projevit až v průběhu dospívání či dospělosti dítěte, a to ve formě různých schémat chování.³⁵

3.1. Komunikace s dětmi o rozvodu

C. Everett a Sandra V. Everett popisují několik etap, které postupně vedou k rozvodu manželství. Všechny tyto etapy si uvědomují a vnímají i děti.

V první etapě se od sebe partneři postupně odcizují, jsou plní pochybností nebo je na partnerovi začínají rozčilovat věci, které dříve nevnímali. Již při těchto prvotních náznacích, dítě pociťuje, že se k sobě rodiče chovají jinak než dříve a cítí nejistotu. Každé dítě reaguje na vzniklé napětí v rodině odlišně. Některé se začnou rodičům vyhýbat, jiné se uzavírají do sebe a snaží se nepříjemnou situaci vytěsnit a přesvědčit samy sebe, že je v rodině vše v pořádku. Děti si také tuto situaci vysvětlují tím, že je rodiče už nemají tolik rádi. Děti by v této etapě měly mít v rodičích především oporu. Měly by cítit v rodičích důvěru, aby s nimi mohly sdílet své pocity a starosti. Děti ale mívají často problém se svěřovat o dané situaci přímo rodičům, jelikož cítí s matkou i otcem spojenectví. V takových situacích je dobré vyhledat dětského a rodinného terapeuta.³⁶

Ve druhé etapě se nespokojenost v manželství projevuje i v chování. Nespokojený partner se přestává zúčastňovat rodinných událostí, často nekomunikuje ani s příbuznými, oslabují se jeho citové i fyzické vazby k partnerovi. Dítě bývá zmatené a může se stát, že se upoutá k rodiči, na kterém je více vidět smutek a trápení. Je důležité, aby se v takové situaci rodiče nesnažili zapolit o přízeň dítěte a nesnažili se manželské problémy vyřešit skrze děti. Rodiče by měli děti povzbudit, aby trávil čas s kamarády a dělaly aktivity, které

³⁵ Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. DYTRYCH, Zdeněk. *Děti, rodina a stres*, s. 134

³⁶ Srov. EVERETT, Craig. EVERETT, Sandra Volgy. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*, s. 35-40

je baví. Stejně jako v první etapě, je důležité, aby dítě vědělo, že se může se svými pocity svěřit rodičům, kamarádům či terapeutovi.³⁷

Ve třetí etapě se již schyluje k rozhodnutí fyzicky opustit rodinu. Partneri mívají tzv. preseparační fantazie. V těchto fantaziích si lidé představují, jaký by byl život, kdyby opustili rodinu a partnera nebo kdyby začali nový život s jiným partnerem. Objevují se také představy o změně zaměstnání či doděláním vysoké školy. U některých můžou fantazie přejít v realitu, partner si například najde mimomanželský vztah nebo netráví čas doma, ale v práci či u svých rodičů. Děti si ve svých fantaziích často rozchod rodičů nepřipouští, představují si, že doma bude vše v pořádku a rodiče se budou mít opět rádi. V této situaci je důležité, aby rodiče dítě nenechávali s představou, že bude všechno zase jako dřív, ale naopak dítěti vnímavě a srozumitelně vysvětlili, co se v rodině děje.³⁸

Během čtvrté etapy se již jedná o reálnou fyzickou odluku od rodiny. Existují dva druhy odluky – zkušební odluka a odluka, která vede ke skutečnému rozvodu. Prvním typem je zkušební odluka. Díky zkušební odluce si mohou partneri celou situaci promyslet a podívat se na ni s odstupem a více objektivně. Vyzkoušejí si život o samotě a odpočinou si od hádek a konfliktů. Při této odluce partneri také často přemýšlejí o tom, zda je možnost jejich vztah ještě zachránit, a tudíž je ku prospěchu, když manželé navštěvují manželské terapie, na kterých mohou sdílet své pocity a zkušenosti ze života v odluce. Druhým typem je odluka, která je pouhým mezistupněm k samotnému rozvodu. Tato odluka slouží k tomu, aby se partneri na rozvod připravili a sdělili a připravili na toto rozhodnutí také děti. Před odlukou je důležité promyslet a naplánovat, jak dlouho bude odluka trvat, kdo z partnerů se odstěhuje, jak často a u koho budou děti trávit čas nebo také jak si partneri rozdělí finanční povinnosti. V neposlední řadě musejí partneri své plány sdělit dětem. Rozhodnutí o rozvodu by se dětem mělo sdělit upřímně a citlivě a měli by být přítomni oba rodiče. Reakce dětí mohou být různé – pláč, vztek nebo žádné emoce. Opět je důležité, aby rodiče byli pro děti oporou, byli trpěliví, naslouchali jim a věnovali, co největší pozornost. Rodiče by měli citlivě a

³⁷ Srov. EVERETT, Craig. EVERETT, Sandra Volgy. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*, s. 41-46

³⁸ Srov. Tamtéž, s. 47-51

pravdivě odpovídat na otázky dětí a také jim dát prostor prožívat všechny jejich emoce spojené s rozvodem.³⁹

V páté etapě je popisováno tzv. pseudousmíření. Během odluky mohou partneři pociťovat především osamělost, obavy a strach. Problémy, které vyústily v rozhodnutí se rozvést, se mohou začít zdát malicherné, a partneři mohou své rozhodnutí začít zpochybňovat. Přerušeni odluky a návrat domů však většinou nevedou ke šťastnému konci. Dětem se na okamžik může zdát, že bude vše jako dříve a rodiče se k sobě opět vrátí, ovšem sdělení, že se rodiče skutečně budou rozvádět, vyvolá v dítěti o to větší zmatek a zklamání, což může zapříčinit i následný vznik deprese či úzkosti. Děti se mohou cítit podvedeny a prožívání takové situace může mít vliv na jejich náladu, chování i výsledky ve škole.⁴⁰

Po všech předešlých etapách přichází definitivní rozhodnutí se rozvést. Partneři si uvědomují, že rozvod je neodvratný a začínají si zařizovat samostatný život. Shánějí si nové bydlení, sestavují vlastní rozpočet, rozmýšlejí nad novými pracovními možnostmi. Děti mohou mít vztek a pocit zklamání nebo naopak stále snít o úplné a funkční rodině. Objevit se mohou také zdravotní problémy jako bolesti hlavy nebo žaludeční problémy. Děti se mohou také snažit rozvod odvrátit například útekem z domova či nevhodným chováním ve škole.⁴¹

S definitivním rozhodnutím přichází i nutnost informovat o rozvodu děti. Rodiče by měli rozhodnutí sdělovat upřímně a srozumitelně a informovat je taktéž o tom, jak bude celý proces probíhat. Děti, jejichž rodiče žili nějakou dobu odděleně, nemusejí rozvodové řízení nijak silně prožívat, jelikož si již na odluku zvykly. Rodiče by měli přistupovat citlivě k dětským emocím a pocitům, a utvrdit je v tom, že je v pořádku být smutný či rozzlobený. Partneři by měli dítě také povzbudit, že po nějaké době bude opět dobře a doufají, že jejich rozhodnutí s odstupem času pochopí. V tomto období je také důležité dětem sdělit, že se mohou se vším svěřit oběma rodičům a také je ujistit, že o nikoho z rodičů nepřijdou.⁴²

³⁹ Srov. EVERETT, Craig. EVERETT, Sandra Volgy. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*, s. 51-61

⁴⁰ Srov. Tamtéž, s. 64-67

⁴¹ Srov. Tamtéž, s. 70-75

⁴² Srov. Tamtéž, s. 75-78

3.2. Reakce dětí na rozvod: emoce

Nejčastějšími emocemi, které děti zažívají během rozvodu, jsou smutek a hněv. Každé dítě ale reaguje a projevuje svoje emoce trochu odlišně a také v odlišném sledu. Pokud chceme dětem porozumět, musíme brát na vědomí, že děti nejsou zvyklé vyjadřovat své emoce slovně a na to, aby přesně popsaly, co cítí, nemají dostatečnou slovní zásobu. Při snaze jim porozumět, bychom tudíž měli být trpěliví a pozorní.⁴³

- **Popření, smutek a osamělost**

Mnoho dětí nechce uvěřit skutečnosti, že se rodiče opravdu rozvedli a snaží se vzniklou situaci popírat. Může se stát, že dítě setrvává v naději, že bude rodina zase úplná, i několik let. To se většinou stává v případech, kdy rodiče s dítětem o problémech a změnách v rodině dostatečně nekomunikovali. Dítě v důsledku rozvodu ztrácí pocit jistoty a přichází o dosavadní způsob života, na který bylo zvyklé. Přestává být v každodenním styku s jedním z rodičů a může ztratit vazby s širší rodinou. Dále může přijít změna prostředí, na které bylo dítě doposud zvyklé, a s tím možná spojená ztráta školy, koníčků či kamarádů dítěte. S těmito změnami přichází pocity smutku, osamělosti a ztráty. Pokud má dítě možnost projevit svůj smutek ve chvíli, kdy ho skutečně prožívá, proces zotavení se z rozvodu rodičů, bývá rychlejší. Naopak pokud dítě nemůže svůj smutek s nikým sdílet, proces je delší a dítě se často cítí osamělé.⁴⁴

- **Deprese**

Známkami deprese, která se také může u dítěte vyskytnout, je především pocit osamělosti, opuštěnosti a nízké sebevědomí. Dítě má strach, bojí se projevit svoje pocity před kamarády i rodinou a cítí se nechtěné a odmítnuté. Také kamarádi ve škole se o dítě, které je stále smutné a ve špatné náladě, přestávají zajímat. Děti, které se takto cítí, mohou trpět sebevražednými myšlenkami. Chtějí, aby rodič, který od rodiny odešel, trpěl stejně jako ony, a myslí si, že toho docílí právě sebevraždou.⁴⁵

⁴³ Srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*, s.47-48

⁴⁴ Srov. Tamtéž, s. 49-50

⁴⁵ Srov. Tamtéž, s. 50-51

- **Vztek**

Vztek se v dítěti často tvoří již dlouho před samotným rozvodem. Důvodem může být nedostatek lásky a péče, nevyhovující rodinné prostředí nebo spory mezi rodiči. Vztek může být způsobený nemožností dítěte zasáhnout do náročné a nepříjemné rodinné situace. Dítě může také vztekem maskovat svůj smutek, ublíženost nebo pocit beznaděje. Vztek se na rozdíl od smutku lépe projevuje a dítě jím častěji získá pozornost a reakce od okolí.⁴⁶

Mladší děti se při projevech vzteku většinou neovládají a své emoce vyjadřují zcela napřímo. Starší děti už situaci více vnímají a své emoce naopak často drží v sobě a vztek projevují nepřímou, například jsou agresivní ve škole či na jiných místech.⁴⁷

Svůj vztek může dítě zaměřit na rodiče, který od rodiny odešel, ale i na rodiče, se kterým dál žije. Rodiči, se kterým žije, může vyčítat například nedostatek snahy udržet druhého rodiče doma. Vztek může dítě též projevit vůči novým partnerům rodičů. Pokud dítě nedokáže nebo má pocit, že nemůže upřímně projevit svůj vztek, může se cítit méněcenné a zklamané sám ze sebe. Tyto pocity mohou způsobit nespavost a noční můry. V případě, že dítě podpoříme, aby projevovalo svoje pocity otevřeně, ale způsobem, který nebude zraňovat okolí, naučí se postupně svůj vztek ovládat.⁴⁸

- **Úzkost, zmatek a strach**

Úzkost a zmatek často přicházejí v souvislosti s budoucností. Děti mají nejčastěji starost o rodiče. Mají obavy z toho, jak každý z rodičů situaci zvládne nebo zda se rodiče nebudou cítit osaměle. Děti mohou též trápit otázky ohledně nových vztahů, které rodiče mohou postupně budovat, a s tím spojený i možný příchod nových členů do rodiny. Děti mohou mít také strach samy o sebe, a to především v rodinách, kde byl rozchod rodičů nenávistný a součástí byly výhrůžky či fyzické nebo psychické násilí. Obavy z budoucnosti mohou děti také pociťovat. Mají pocit, že je rodič, který odešel, nebude navštěvovat nebo na ně úplně zapomene. Některé děti, které mají v rodině více rozvedených párů, mohou dojít k závěru, že

⁴⁶ Srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*, s.51-54

⁴⁷ Srov. BERGER, Maurice. GRAVILLON, Isabelle. *Když se rodiče rozvádějí*, s.52

⁴⁸ Srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*, s. 51-54

rozvod je běžná věc, a tudíž se i ony v dospělosti nejspíše budou muset rozvést. Některé děti se naopak rozhodnou nikdy nevdát či neoženit.⁴⁹

- **Další emoce**

Děti mohou cítit vinu za rozchod svých rodičů. Mohou si myslet, že za rozchod mohly ony a měly by být potrestány, anebo si vyčítají, že nedokázaly rozvodu zabránit. S rozvodem je spojená i závist, kterou děti prožívají. Závidí ostatním dětem, které žijí v úplných rodinách a které mají dostatek peněz, kupují si velká auta nebo mohou jezdit na drahé dovolené. Po nějaké době od rozvodu přichází pocit úlevy a naděje. Děti si s odstupem času uvědomí, že rozvod byl pro rodiče nejlepším řešením a že mají s oběma rodiči lepší vztahy než předtím. Pokud dítě po rozvodu cítí lásku a podporu od obou rodičů, přichází pocit naděje na lepší a šťastnější budoucnost.⁵⁰

3.3. Reakce dětí na rozvod: chování

Vliv na to, jakým způsobem budou děti na rozvod rodičů reagovat, má i osobnost dítěte. Každé dítě prožívá rozvod jiným způsobem a s jinou intenzitou. Děti, které jsou nepoddajné a odolné a dokážou problémy vyřešit a vyrovnat se s nimi, většinou snášejí rozvod poměrně dobře. Zároveň ale dokážou dobře skrývat své emoce. Naopak děti, které jsou citlivé a s problémy si nedokážou tak obratně poradit, bývají nešťastné, osamělé a ztrácí sebevědomí. Také reakce chlapců a dívek mohou být odlišné. Chlapci, kteří zůstanou žít s matkou, mohou mít problémy v období dospívání, jelikož pro ně doma není žádný mužský vzor a jejich vyjádření mužnosti může být vnímáno jako agresivní chování. Problémy se nemusejí změnit ani v případě, kdy chlapec žije s otcem. Většina otců nedokáže projevit pochopení a blízkost a nedokáže být pro chlapce potřebnou oporou. Naopak dívkám, které žijí s matkou, se pravděpodobně dostane potřebné porozumění a blízkost. Je to dáno tím, že u dívek je projevoování emocí přijímáno okolím lépe, než je tomu u chlapců.⁵¹

Děti, které se více zajímají o okolí, druhé lidi a ptají se na různé otázky, budou též během rozvodu chtít odpovědi na své otázky a budou vyžadovat více

⁴⁹ Srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*, s. 55-57

⁵⁰ Srov. Tamtéž, s. 54-58

⁵¹ Srov. Tamtéž, s. 35-37

pozornosti. Naopak děti, které jsou více samostatné, vystačí si samy se sebou a dospělým tolik otázek nekladou, se během rozvodu spíše uzavrou samy do sebe a do svého světa.⁵²

Některé děti se mohou chovat lhostejně, čímž mohou zakrývat svůj smutek a nejistotu z toho, že nedokážou vyjádřit své emoce. Toto se může stát v rodinách, kde jsou projevy smutku a sklíčenosti, považovány za slabost, nebo v rodinách, kde je již někdo, kdo své pocity dává najevo a dítě tak cítí, že jeho pocity jsou zbytečné a není na ně prostor.⁵³

Jako reakce na rozvod se u dětí mohou objevit psychosomatické příznaky jako například bolesti, poruchy spánku, kožní vyrážky, poruchy příjmu potravy. Některé děti se přejídají a jiné naopak jíst vůbec nechtějí. Obranným mechanismem, kterým se děti snaží se ztrátou vyrovnat, je též předjímání špatných důsledků. Děti předvídají a očekávají špatné konce. Očekávají, že ztráta se bude v budoucnu opakovat. Některé děti se kvůli tomu bojí navazovat bližší vztahy, jelikož nechtějí zažít další ztrátu. Jiné děti vidí v každé sebemenší chybě velké selhání a neštěstí.⁵⁴

3.4. Reakce na rozvod v různém věku

Reakce dětí na rozvod jsou v každém věku různé, avšak v každém věku prožívá přibližně stejné emoce a s přibývajícím věkem se mění pouze způsob, jakým je dítě vyjadřuje.⁵⁵

1. Novorozenec a kojeneček (do 1 roku)

Děti do jednoho roku ještě nerozumí slovům, ale cítí, jaká je doma atmosféra. Vnímají, když je doma klid a pořádek a též vnímají nálady člověka, který o ně zrovna pečuje. Stejně jako dítě dokáže vnímat harmonické prostředí domácnosti, vnímá také napětí a nesoulad v rodině. Pokud se o dítě stará někdo, kdo je smutný či napjatý, může se jeho nálada projevit také na dítěti, a to například pláčem či častým buzením.⁵⁶

⁵² Srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*, s. 38-39

⁵³ Srov. Tamtéž, s. 37-38

⁵⁴ Srov. Tamtéž, s. 40

⁵⁵ Srov. Tamtéž, s. 41

⁵⁶ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*, s. 85

2. Batole (1-3 roky)

Batole již vnímá význam slov a rodina je pro něj bezpečné místo. Začíná se mu vytvářet fantazie, v níž se mohou promítnout situace, které se v rodině dějí. Je proto důležité, aby rodič v tomto období věnoval dítěti pozornost, naslouchal mu a byl mu nablízku, když bude potřeba mu něco vysvětlit. Reakcí na napjaté situace v rodině bývá vztek a neklid. Dítě může mít také potíže se spánkem a mohou ho trápit noční můry.⁵⁷

3. Předškolní věk (3-6 let)

Děti v tomto věku vidí samy sebe jako střed světa a myslí si, že se věci dějí kvůli nim. Z tohoto důvodu často pocítují vinu za hádky mezi rodiči nebo i samotný rozchod. Děti se mohou kvůli obavám a pocitům zmatku vrátit k předchozí fázi vývoje nebo se příliš upnout na jednoho rodiče, u kterého hledají bezpečí. Mohou se vyskytnout také poruchy příjmu potravy či pomočování.⁵⁸

4. Mladší školní věk (do 11 let)

Dítě v mladším školním věku se začíná začleňovat do kolektivu, navazuje nová kamarádství, učí se odpovědnosti. Dítě je již schopné naslouchat ostatním a vytvořit si vlastní názor. Rodič by měl být k dítěti upřímný a měl by mu dát možnost se na cokoli zeptat a vyjádřit svůj vlastní názor.⁵⁹

Děti mohou na nepříjemnou situaci v rodině reagovat agresí, ničit věci, ubližovat ostatním, dupat, bušit kolem sebe. Jiní na sebe upoutávají pozornost ve škole například vtipy či nevhodným chováním. Některé děti mohou mít problémy se soustředěním ve škole, pro jiné může být škola naopak místem klidu a prostředím, kde se odpoutají od nepříjemných myšlenek.⁶⁰

5. Dospívání (11-20 let)

Období dospívání bývá náročné. Dítě často mění názory a je velmi kritické vůči rodičům i dalším osobám a věcem. Dítě se v sobě nevyzná, často mění nálady a snaží se přijít na to, kým vlastně je a kam patří. V případě, že je dítě často agresivní, ubližuje ostatním nebo je uráží, je nutné, aby rodič zasáhl a dítě v tomto chování zastavil. Rodič by měl dítěti vysvětlit, jaké pocity prožívá a dát mu

⁵⁷ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*, s. 87-88

⁵⁸ Srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*, s. 41-43

⁵⁹ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*, s.92

⁶⁰ Srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*, s. 43-45

najevo, že je v pořádku tyto pocity projevovat, například hudbou, pláčem, křikem, sportem, ovšem nikoli agresivní formou, která ubližuje okolí.⁶¹

⁶¹ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*, s. 94-95

4. Praktická část

4.1. Cíle výzkumu

Výzkumná část se zaměřuje na osobní zkušenosti respondentů, kteří prožili rozvod rodičů. Cílem výzkumu je zjistit, zda se po rozvodu mění vztah dětí s rodiči a jak děti na rozvod pohlížejí s odstupem času. Dalším cílem je zjistit, jaký je nejčastější dopad rozvodu na dítě.

Pro dosažení cílů byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

1. Mění se po rozvodu vztah dítěte k jednomu či oběma rodičům?
2. Jak pohlíží dotyčný člověk na rozvod rodičů s odstupem času?
3. Jaký je nejčastější dopad rozvodu na dítě?

4.2. Metodika výzkumu

Pro dosažení stanovených cílů praktické části jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu a využila jsem metodu polostrukturovaného rozhovoru.

Při polostrukturovaném rozhovoru má výzkumník *„předem připravený seznam otázek. Způsob, forma odpovědi na tyto otázky zůstává nadále víceméně volná. Respondent si sám může vybrat styl odpovědi.“*⁶²

Polostrukturovaný rozhovor je provázen otevřenými otázkami, které dávají *„respondentovi dost velkou volnost u odpovědi. Otázka nasměruje respondenta na tázaný jev, neurčuje mu však alternativní odpovědi.“*⁶³

Výhodou otevřených otázek je možnost získání informací, které by tazatel, při použití uzavřených otázek, nemusel od respondenta získat. U otevřených otázek se respondent může více zamyslet a své odpovědi rozvinout. Právě z tohoto důvodu ale mohou být otevřené otázky pro respondenty náročnější a více složité než otázky uzavřené, na které může respondent většinou odpovědět pouze jedním slovem či větou.⁶⁴

⁶² FERJENČÍK, Jan. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*, s. 175

⁶³ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*, s. 103

⁶⁴ Srov. Tamtéž, s. 104

Pro získání informací a odpovědí od respondentů na stanovené výzkumné otázky, jsem si též vytvořila několik základních otázek. Základní otázky jsou položeny takto:

1. Kolik ti bylo let, když se rodiče rozvedli?
2. Mluvili s tebou rodiče o tom, že se chtějí rozvádět? Vysvětlili Ti, z jakých důvodů se chtějí rozvádět?
3. Pamatuješ si, jak proces rozvodu probíhal?
4. Byl/a jsi přítomna u soudního řízení? Mohl/a ses vyjádřit, s kým by si chtěl/a žít po rozvodu?
5. S kým si o rozvodu rodičů hovořil/a? Komu si se svěřoval/a?
6. Udržoval si po rozvodu pravidelný kontakt s druhým rodičem?
7. Změnil se po rozvodu nějakým způsobem tvůj vztah k matce či otci?
8. Pamatuješ si, zda měl rozvod vliv na tvé studijní výsledky, celkový postoj ke škole či na tvé vztahy s kamarády?
9. Dokázali spolu rodiče po rozvodu komunikovat? Jsou nyní v kontaktu?
10. Jaký je nyní tvůj vztah s oběma rodiči?
11. Jak na rozvod tvých rodičů pohlížíš s odstupem času?
12. Ovlivnil rozvod rodičů tvůj budoucí osobní život a partnerské vztahy?

Pro vyhodnocení získaných dat jsem použila metodu vytváření trsů, která „slouží k tomu, abychom seskupili a konceptualizovali určité výroky do skupin, dle rozlišení určitých jevů, místa, případů atd. Tyto skupiny (trsy) by měly vznikat na základě vzájemného překryvu (podobnosti) mezi identifikovanými jednotkami. Tímto procesem vznikají obecnější, induktivně zformované kategorie, jejichž zařazení do dané skupiny (trsu) je asociováno s určitými opakujícími se znaky, určitým charakteristickým uspořádáním atd.“⁶⁵

V jednotlivých rozhovorech jsem hledala podobnosti a důležitá témata, s ohledem na stanovené výzkumné otázky. Zaměřila jsem se na témata, která byla společná pro všechny rozhovory, ale také též témata, která byla zajímavá a v rozhovorech byla výjimečná.

Jednotlivá témata (trsy) jsem rozdělila takto:

⁶⁵ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, s.221

- Rozhodnutí spojená s rozvodem
- Komunikace dětí o rozvodu a komunikace mezi rodiči
- Změna vztahů s rodiči
- Pohled na rozvod s odstupem času
- Vliv rozvodu na budoucí život

4.3. Výzkumný vzorek

Kvalitativního výzkumu se zúčastnilo pět respondentů, čtyři ženy a jeden muž, ve věku 22-23 let žijící v Jihočeském kraji, kteří prožili rozvod rodičů. Všichni respondenti jsou lidé z mého blízkého okolí. Kritériem pro výběr respondentů byla pouze jejich plnoletost a časový odstup alespoň dva roky od rozvodu rodičů. Tento časový odstup jsem zvolila z toho důvodu, aby respondenti nebyli ovlivněni příliš čerstvými emocemi z období rozvodu a též proto, aby se respondenti mohli na situaci podívat s odstupem času a posoudit, zda se změnili jejich vztahy s rodiči.

Respondenty jsem kontaktovala pomocí osobního setkání nebo sociální sítě Facebook. Seznámila jsem je s tématem mé bakalářské práce a způsobem výzkumu. Poté jsme se individuálně domluvili na jednotlivých setkáních, která probíhala ve škole, v kavárně a také u respondenta doma. Všichni respondenti souhlasili se zpracováním osobních údajů. Pro zachování anonymity respondentů jsou označeni čísly 1 až 5.

4.4. Krátké biografie respondentů

Respondent č. 1 je 23letý muž pracující jako servisní technik. Žije s přítelkyní v bytě. Má tři sourozence, sestry. Rodiče se rozvedli, když mu bylo zhruba 8 až 9 let. Důvodem rozvodu byla nevěra a nový partner matky.

Respondent č. 2 je 22letá žena, studentka vysoké školy. Žije v rodinném domě s matkou, sestrou a matčíným přítelem. Sestra tohoto respondenta je rovněž součástí výzkumu (R5) Rodiče se rozvedli, když jí bylo 12 let. Důvodem rozvodu byly rozdílné povahy a nový partner matky.

Respondent č. 3 je 23letá žena, studentka vysoké školy. Žije v bytě s matkou, sestrou a matčíným přítelem. Rodiče se rozvedli, když jí bylo 13 let. Důvodem rozvodu byly neshody a nový partner matky.

Respondent č. 4 je 23letá žena, studentka vysoké školy. Žije v rodinném domě s matkou, bratrem a matčíným přítelem. Rodiče spolu nežili od jejích 14 let, úředně se rozvedli, když jí bylo 16 let. Důvodem rozvodu byly dlouhodobé neshody a agresivní chování otce v opilosti.

Respondent č. 5 je 22letá žena, studentka vysoké školy. Žije v rodinném domě s matkou, sestrou a matčíným přítelem. Sestra tohoto respondenta je rovněž součástí výzkumu (R2). Rodiče se rozvedli, když jí bylo 12 let. Důvodem rozvodu byly rozdílné povahy a nový partner matky.

4.5. Výsledky výzkumu

4.5.1. Téma 1 – rozhodování spojená s rozvodem

První téma je zaměřeno na důležitá rozhodnutí spojená s rozvodem. Zaměřuji se na to, zda se děti mohly vyjádřit u koho z rodičů chtějí po rozvodu žít a zda byly přítomny u soudního řízení.

Všichni respondenti se shodují na tom, že nebyli přítomni u soudního řízení. Respondent č.1 zmiňuje návštěvu u sociální pracovnice: *„...byl jsem někde...nejspíš u sociální pracovnice, kde se mě ptala právě kde bych chtěl být.“*

Tři z pěti respondentů v rozhovorech řekli, že od rodičů nedostali přímo na výběr, u koho z nich by chtěly po rozvodu bydlet, ale rovněž zmiňují, že toho rozhodnutí bylo v podstatě předem jasné. U všech třech případů se otec odstěhoval od rodiny a respondenti zůstali bydlet s matkou v domě, z toho důvodu, že otec ještě neměl zařízeno stabilní zázemí. Respondent č.1 řekl: *„Mamka s taťkou se mě asi neptali, protože nebylo moc na výběr. Táta vlastně neměl kde bydlet ještě, takže bylo jasné, že zůstaneme s mamkou v baráku.“*

Respondent č.2 na toto téma odpověděl: *„Úplně mi nebylo dáno na výběr, s kým bych chtěla zůstat. Bylo tak nějak jasné daný, že já a ségra zůstaneme bydlet s mamkou v domě a taťka, že se odstěhuje do nějakého bytu a mamka ho vyplatí.“*

Respondent č.5 uvádí: *„...ani jsem se nemohla nějak vyjádřit u koho bych chtěla být. Ale u nás to bylo jasné hned, že zůstaneme s mamkou bydlet v baráku.“*

Zbylí dva respondenti v rozhovorech uvedli, že dostali od rodičů na výběr a mohli se sami rozhodnout, s kým chtějí po rozvodu žít. Respondent č.3 v rozhovoru uvedl: *„...mamka nám samozřejmě dala vybrat, u koho chceme zůstat. Řekla nám, že ví, že tam kde jsme bydleli, jsme měli kamarády a že nám rozhodně nezakazuje žádný kontakt s tátou a že ho můžeme navštěvovat, kdy chceme...“* Respondent č.4 odpovídá na otázku takto: *„V té době, kdy se rozváděli, tak mě už bylo 16, takže jsem mamce řekla, jak bych to chtěla se střídavou péčí a ona to pak vyřešila s tátou a jeho právníkem.“*

4.5.2. Téma 2 – komunikace dětí o rozvodu a komunikace mezi rodiči

Druhé téma se zaměřuje na komunikaci spojenou s rozvodem. Zaměřuji se na to, zda respondenti o rozvodu s někým hovořili a svěřovali se, a dále na to, jak probíhala komunikace mezi rodiči po rozvodu a zda jsou nyní v kontaktu.

Na otázku, s kým respondenti mluvili o rozvodu rodičů, zazněla u dvou respondentů mezi prvními osobami babička. Oba respondenti uvádí, že babička byla osobou, která jim dokázala situaci rozvodu vysvětlit a měli s ní blízký vztah. Respondent č.3 řekl: *„Hodně jsme se o tom v tu dobu bavili u babičky, protože to byl tak nějak jediný člověk, který nám dokázal všechno vysvětlit a taky nám babička byla v hodně směrech bližší než mamka...“* Respondent č.4 odpovídá: *„Hodně jsem to řešila s psychologem a pak hodně s babičkou a kamarády... babička je taky rozvedená, tak se nám snažila pomoci jak po psychické stránce, tak i potom se zabydlováním, domácími pracemi a i finančně.“*

V odpovědích se dále jako osoby, kterým se respondenti svěřovali, opakovali kamarádi a sourozenci. Respondent č.2 uvádí: *„O rozvodu rodičů jsem se s moc lidma nebavila, protože to bylo takový choulostivý a sama jsem moc nevěděla, jak s tím naložit a nechtěla jsem se s tím někde jakoby chlubit. Ale myslím, že kamarádkám ve třídě jsem o tom asi řekla a řešila to s nimi, ale jen nějak lehce. Ale hlavně jsem to řešila se ségrou, jak jsme v tom byly společně.“* Respondent č.3 taktéž zmiňuje, že se se situací potřeboval vypořádat sám: *„Asi jsme se o tom bavili trochu i s kamarády, ale myslím si, že já i sourozenci jsme se s tím chtěli taky vypořádat sami. Takže jsme se svěřovali hlavně té babičce, trochu kamarádům anebo vůbec nikomu.“* Respondent č.5 řekl: *„... no to už moc nevím. Myslím si, že hlavně kamarádkám ve třídě.“* Respondent č.4 ve své odpovědi

zmiňuje taktéž kamarády: „...tím, že v naší rodině to nebyl první rozvod a měla jsem i kamarádku, co měla rozvedený rodiče, tak jsem se radila i s ní.“

Respondent č.1 odpověděl na otázku odlišně než zbytek respondentů. Uvádí, že situaci v rodině moc neprožíval a téma rozvodu ani s nikým neprobíral: „Asi ne, mě to jako bylo vlastně jedno. Je to jako hnusný říct, ale já jsem to nějak nevnímal. Jako asi vnímal nějak podvědomě, ale nějak jsem nad tím nepřemýšlel. Nepamatuju si, že bych někdy nakousnul tohle téma s někým. Když se na to někdo vyloženě zeptal, tak jsem to nikomu necpal.“

U otázky, zda spolu rodiče po rozvodu komunikovali a zda jsou nyní v kontaktu se objevili dva druhy odpovědi.

Dva respondenti, kteří pocházejí ze stejné rodiny, odpověděli, že rodiče přestali být po rozvodu v kontaktu. Respondent č.5 řekl: „Rodiče spolu komunikovat přestali a nyní nejsou v kontaktu vůbec.“ Respondent č.2 odpověděl takto: „...no rodiče se spolu nebaví vůbec. Maximálně si občas vzkážou něco přes nás. Mamka třeba vzkáže tatkově hezké Vánoce, pošle mu přes nás cukroví, tatka vzkáže mamce, že děkuje, a to je veškerá jejich komunikace. Občas se mamka zeptá, jak se má tatka a naopak, ale to je všechno a mezi sebou se nebaví vůbec.“ Respondent č.4 uvádí, že po rozvodu spolu rodiče v kontaktu moc nebyli, ale nyní spolu komunikují bez problémů: „Čerstvě po rozvodu se táta moc nechtěl s mamkou bavit a ani jsme o ní nesměli mluvit před ním. Ale teď komunikují spolu dobře... táta přeje mamce i k narozeninám nebo občas i pomáhá s pracovníma záležitostma a tak.“

Další dva respondenti uvádějí, že komunikace mezi rodiči probíhala a nadále probíhá v pořádku, a to především kvůli dětem. Respondent č.1 řekl: „Komunikovali spolu normálně, hlavně kvůli nám dětem. A teď jsou v kontaktu taky, ale taky jenom kvůli nám.“ Respondent č.3 ve své odpovědi uvádí: „Myslím si, že rodiče po rozvodu komunikovali, ale bylo to hlavně kvůli nám. A teď jsou v kontaktu vlastně taky kvůli nám. Ale když je něco potřeba, tak spolu komunikují úplně normálně.“

4.5.3. Téma 3 – změna vztahů s rodiči

Třetí téma je zaměřené na vztahy respondentů s rodiči. Zaměřuji se na vztahy s rodiči po rozvodu a taktéž na jejich současné vztahy s rodiči.

Tři respondenti zmiňují ve svých odpovědích zhoršení vztahu s jedním rodičem. Respondent č.4 popisuje zhoršení vztahu s otcem: *„Tím, že tam najednou nebyl žádný filtr, tak jsem tátovy vlastnosti začala vnímat jasněji, protože předtím je filtrovala mamka...k tátovi jsem začala být odtažitá...protože vlastně ty jeho vlastnosti, a to jak je nikdo nefiltroval jako předtím mamka. Díky tomu filtru od mamky, jsem si vždycky myslela, že jsme se dřív normálně povídali a že ta konverzace nevázla, ale teď to vidím rozhodně jinak. Z jeho strany tam nevidím tu snahu ke komunikaci takovou, jakou bych chtěla.“* Respondent č.5 uvádí: *„...s mamkou, od té doby, co má nového přítele, tak si nás všimá miň a přítele trochu upřednostňuje.“* Respondent č.2 taktéž vnímá zhoršený vztah s matkou: *„...co se týče vztahu s mamkou, tak ten si myslím, že se změnil. Protože mamka si pak vlastně našla přítele, který je s námi do teď v domácnosti a přijde mi, že mě to od mamky dost oddálilo. Přijde mi, že dřív, když jsme bydleli ještě s tatškou, tak nás brala jako prioritu, věnovala nám hrozně energie a času. A od té doby, co má přítele, tak mi přijde, že je priorita on...na nás začala trochu prdět, což mě do teď mrzí, že na dovolené jezdí s přítelem, všechno dělá s přítelem a že se na něho tolik upnula.“*

Tito tři respondenti rovněž zmiňují zlepšení vztahu a sblížení se s druhým rodičem. Respondent č.4 popisuje své sblížení s matkou, se kterou zůstal po rozvodu bydlet: *„...s mamkou jsme začali bydlet v malém bytě, tak to oproti bydlení v domě, kde měl každý svůj pokoj a vždycky jsme se tam mohli zavřít a být sami, tak ten malý byt byl rozdíl. V tom bytě jsme bydleli vlastně v jedné místnosti, takže jsme začali víc komunikovat a opravdu hodně jsme se sblížili.“* Respondent č.2 mluví o vztahu s otcem: *„...s tatškou si myslím, že se náš vztah zachoval, i když se nevidáme tolik, protože bydlí jinde. Vztah máme hezkej, možná bych i řekla, že lepší než před rozvodem, protože se vidáme jednou za čas, máme si co říct a je to fajn.“* Respondent č.5 uvádí: *„Řekla bych, že s tátou je vztah stejný jako před rozvodem. Možná i trochu lepší.“*

Respondent č.1 popisuje jeho zhoršené chování k matce po rozvodu: *„Nevím, jestli to bylo tím rozvodem, ale pamatuju si, že jsem byl takovej drzej. Měl jsem takový výkyvy a bylo to divný období... Mamce jsem asi dával trochu sežrat ten rozvod, ale asi ne vědomě.“* Vztah s otcem popsal respondent č.1 takto: *„... s tátou si vlastně moc nepamatuju tu dobu, kdy bydlel s námi. Byl v práci a vracel*

se večer... u táty jsme měli menší byt a byli jsme pořád u sebe, takže jsme se víc bavili. Doma jsem se nikdy moc nebavil s nikým.“

Respondent č.3 nezmiňuje žádné změny ve vztazích s rodiči. Popisuje pouze více frekventované setkávání s otcem: *„S mamkou se vztah vůbec nezměnil, s tátou jsme se akorát začali více vídat, ale ty vztahy zůstali v podstatě stejně dobrý jako vždycky byly.“*

Co se týče nynějších vztahů respondentů s rodiči, ty zůstaly všechny poměrně stejné, jako v době po rozvodu.

Respondent č.3 řekl: *„Můj vztah s rodiči je teď skvělejší, jak s tátou, tak s mamkou. S mamkou bydlím, takže se vidáme každý den a s tátou se vidáme míň, ale náš vztah je taky super.“* Respondent č.1 popisuje vztahy jako blízké a zmiňuje drobnou změnu ve vztahu s otcem, kterou ale přisuzuje rostoucímu věku: *„Vztah mám s oběma dobrý. Myslím si, že mám s oběma blízký vztah a vidám se s oběma docela frekventovaně. Ale je to trochu jiný asi s věkem. S tátou jsem měl jiný vztah, než mám teď, předtím to bylo takový potkávání rodič a dítě, ale teď je to takový, že jsme kamarádi. A s mamkou je to asi stejný pořad.“* Respondent č.4 mluví o již zmíněném sblížení s matkou: *„Tak s mamkou mám vztah skvělý a jsme si hodně blízké.“* Zmiňuje ale také, že mu občas schází doba, kdy matka neměla nového přítele: *„... občas mi ale chybí ta doba, kdy jsme byli jen sami ve třech. Protože teď má mamka přítele. Ale zase jsem šťastná, že mamka má někoho, s kým je šťastná...“* Nynější vztah s otcem popisuje respondent č.4 jako neosobní: *„S tátou je ten vztah spíš takový, že ho udržujeme, ale není úplně osobní.“* Respondent č.5 popisuje vztahy jako dobré: *„S oběma dobrý v rámci možností.“* Respondent č.2 popisuje již zmíněné vzdálení se od matky a lepší vztah s otcem: *„Můj vztah s tatínkem je super, protože, jak se nevidáme, tak často, tak mi přijde, že nám to prospělo, že se vždycky vidíme rádi a máme si co říct. A s mamkou bych řekla, že je vztah možná horší, vzhledem k tomu, že je hodně s tím přítelem, tak se o nás tolik nezajímá, a mrzí nás třeba, že nás nebere na nějaké výlety, dovolené, ale jezdí s přítelem... ale zase nevidím jim do toho, nevím, jak to mají, ale tohle mě trochu mrzí.“*

4.5.4. Téma 4 – pohled na rozvod s odstupem času

Čtvrté téma je zaměřené na to, jak respondenti pohlížejí na rozvod s odstupem času. U čtyř respondentů se v odpovědích opakovalo, že rozvod vnímají s odstupem času jako něco, co se stát mělo. Respondent č.2 řekl: *„Já to vidím tak, že se to asi stát mělo. Protože podle mě si mamka s taťkou opravdu moc nerozuměli. Hádali se docela často, nebyl to úplně harmonický vztah...přijde mi, že se k sobě moc nehodili, za to, když teď vidím mamku s přítelem, tak vidím, že se k sobě hodí o dost víc a že je mamka teď šťastná...Dále také popisuje, v čem vidí negativa rozvodu: „...ale mínus vidím v tom, že je mi líto taťky, že se musel odstěhovat a vyšel z toho vlastně nejhuř, i když ten rozvod pramenil z mamky chyby...takže z hlediska taťky je mi to líto do teď a hrozně bych mu chtěla dát víc času a všeho, ale zároveň je to hrozně těžký se synchronizovat nějak časově ještě se ségrou, abychom se viděli.“* Respondent č.5 odpověděl na otázku takto: *„Rozvod byl proto, že mamka si našla někoho jiného, protože byla ve vztahu nespokojená... nepřijde mi vůči taťkovi fér, že si našla někoho jiného, ještě když spolu byli. Ale jinak rozumím, že když je ve vztahu nějaká nespokojenost a nenaplnění, tak není dobrý, aby v něm ty dva zůstávali jen kvůli dětem, který už jsou větší.“* Respondent č.3 uvádí: *„S odstupem času si uvědomuju, že to tak asi mělo být, protože když jeden z nich nebyl spokojenej a cítil, že jinde to bude možná lepší, tak to byl asi nejlepší krok, který mohli oba udělat...a oba dva si potom zařídili svoje životy, tak jak chtěli, takže jsem moc ráda, že jsou už teď oba šťastný.“* Respondent č.4 hovoří o rozvodu s odstupem času podobně jako předchozí tři respondenti: *„... s odstupem času jsem určitě ráda, že to tak dopadlo, ale možná kdyby se to stalo dřív, tak by to bylo nejspíš lepší... ušetřili bysme si spoustu dohadování, hádek, a nepříjemných situací.“*

Respondent č.1 odpověděl na otázku odlišně než předchozí čtyři respondenti. Popisuje rozdílné povahy rodičů, ale nevnímá sám sebe, jako někoho, kdo by mohl rozvod s odstupem času posoudit. *„... jelikož si to moc nepamatuju, tak úplně nevím, jestli na to nějak pohlížím s odstupem času... povahově k sobě rodiče asi moc nešli, jsou spíš protiklady, ale to je asi vše... myslím, že to asi není na mě to nějak teď posuzovat.“*

4.5.5. Téma 5 – vliv rozvodu na budoucí život

Poslední téma se zaměřuje na vliv rozvodu na budoucí život respondentů a jejich partnerské vztahy. Dva z pěti respondentů uvedli, že si nejsou jistí, zda je rozvod nějakým způsobem ovlivnil v jejich životě a partnerských vztazích. Respondent č.2 uvedl: *„To by mě popravdě samotnou zajímalo, jestli to nějak ovlivňuje moje partnerské vztahy...úplně si nejsem jistá, jestli mě to nějak hloubkově poznamenalo. Je pravda, že jsem taková nedůvěřivá a opatrná, ale nevím, jestli to s tím úplně souvisí.“* Respondent č.1 odpověděl na otázku podobně: *„Těžko říct. Ted' jsem jakej jsem, třeba kdyby se rodiče nerozvedli, tak bych byl jinej.“* Zmiňuje také, že manželství pravděpodobně v budoucnu uzavírat nechce: *„... ale třeba ženit se asi nechci nikdy. Nevidím v tom žádnéj smysl, když se podívám kolem, nepříjde mi, že to má nějaké výhody, naopak můžeš jenom něco ztratit.“*

Další dva respondenti nevidí žádný vliv rozvodu na jejich životy. Respondent č.5 řekl, že si myslí, že rozvod ho neovlivnil vůbec. Respondent č.3 řekl: *„Myslím si, že neovlivnil. Samozřejmě kvůli rozvodu jsme se museli přestěhovat, takže jsem si našla nové kamarády a některé jsem naopak ztratila, ale беру to tak, že tak už to prostě v životě bývá... myslím si, že partnerské vztahy to taky nějak neovlivnilo, aspoň si toho nejsem vědoma.“*

Respondent č.4 naopak popisuje velký vliv rozvodu na svůj budoucí život: *„...rozhodně na všechno koukám jinak a vážím si více věcí. Tím, že po rozvodu nebyli věci moc růžový... jak po finanční stránce, tak i emoční... tak jsem si začala vážit drobností... aby mamka vše finančně utáhla, tak si musela zařídit pracovní úvazek navíc, tím pádem moc doma nebyla a na nás zbývalo se postarat o jídlo, úklid a školní povinnosti... tím pádem jsem si pak vážila momentů kdy už bylo všechno stabilnější a mohli jsme si společně užít víkend, nebo si koupit věci co jsme předtím nemohli.“* Dále popisuje: *„... začali jsme pak jezdit hodně na výlety, protože předtím táta nikam moc jezdit nechtěl, mamka naopak chtěla a musela dělat kompromisy... my s bráchou jsme tím zažívali něco úplně nového co jsme do té doby neměli...díky společným zážitkům jsme i pak k sobě měli blíž a vybudovali si úplně jiný vztah a důvěru jakou jsme předtím neměli... v mamce jsem i získala takovou svou jistotu, že kdyby se mi v životě něco stalo tak ona mi to pomůže vždy vyřešit.“* Respondent dále zmiňuje lepší vztahy s babičkou: *„... vlastně jsem i díky rozvodu měla daleko intenzivnější vztah s babičkou a vídali jsme se mnohem*

častěji...s babičkou mám teď taky úžasný vztah a taky jsme se sblížily... myslím že těhle věci si vážím nejvíc... těch rodinných vztahů které jsme vybudovali, posilnili a vylepšili.“ Respondent hovoří také o posunu k větší samostatnosti: „... díky rozvodu jsem se stala i samostatnější a poměrně rychleji dospěla, protože jsem se starala většinu času o bráchu a snažila se mamce ulevit ve všem co šlo... díky tomu nemám problém se sama o sebe postarat...“

Z výpovědí respondentů jsem získala odpovědi na výzkumné otázky. Je nutné zmínit, že tyto odpovědi nelze zobecňovat. První výzkumná otázka zněla takto: *Mění se po rozvodu vztah dítěte k jednomu či oběma rodičům?* Na základě získaných odpovědí lze předpokládat, že vztah dítěte s rodičem se po rozvodu mění, ač jsou změny v některých případech pouze nepatrné. Opakujícími se odpověďmi respondentů bylo vzdálení se od rodiče, lepší vztah a sblížení se s rodičem a lepší a četnější komunikace s rodičem. Pouze jeden respondent uvedl, že vztahy s rodiči se zachovaly a jsou stále stejně dobré jako před rozvodem. Druhá výzkumná otázka bylo položena takto: *Jak pohlíží dotyčný člověk na rozvod rodičů s odstupem času?* Z výpovědí respondentů můžeme zjistit, že většina z nich pokládá rozvod s odstupem času za situaci, která se mezi jejich rodiči měla stát. Respondenti ve svých odpovědích popisují rozdílné povahy a neshody rodičů, a z odpovědí je viditelné, že respondenti tyto důvody k rozvodu též chápou. Pouze jeden respondent uvedl, že si nemyslí, že by mohl s odstupem času rozvod nějakým způsobem posuzovat. Jde o respondenta, kterému bylo v době rozvodu zhruba 8-9 let, tedy nejméně ze všech respondentů. Můžeme předpokládat, že kvůli nízkému věku během rozvodu, si respondent toto období příliš nevybavuje, a tudíž ani nedokáže pohlédnout na rozvod s odstupem času. Třetí výzkumná otázka zněla takto: *Jaký je nejčastější dopad rozvodu na dítě?* Na základě výpovědí lze předpokládat, že nejčastějším dopadem rozvodu na dítě jsou změny ve vztazích s rodiči. U respondentů se opakovala odpověď, že si nejsou jistí a nejsou vědomy toho, že by rozvod měl nějaký dopad na jejich životy. Jen jeden respondent uvedl hned několik dopadů na jeho život. Zmiňuje vážení si maličností, větší soběstačnost a zlepšení vztahů s rodinou.

Přesto, že v odpovědích respondentů najdeme podobnosti, zkušenost každého respondenta je jedinečná. Na výsledky výzkumu mohl mít vliv nižší počet respondentů a též jejich pohlaví, jelikož mezi respondenty byly čtyři ženy a pouze

jeden muž. Jeden z respondentů prožil rozvod rodičů ve věku okolo 8 až 9 let. V jeho odpovědích můžeme vidět, že z období rozvodu si moc nepamatuje a situaci v dětství příliš nevnímal. Čtyři respondenti prožili rozvod rodičů ve věku 12 až 16 let. U těchto respondentů můžeme pozorovat jasnější vzpomínky na období rozvodu. Z toho vyplývá, že na výsledky mohl mít vliv též věk respondentů v době rozvodu.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, zda se po rozvodu mění vztah dětí s rodiči. Dále jsem se snažila zjistit, jak pohlížíjí dospělé děti na rozvod s odstupem času a jaký je nejčastější dopad rozvodu na dítě. Tématu se nejdříve věnuji v teoretické části, kde se zaměřuji na pojmy rodina, rozvod a na dopady rozvodu na dítě. V první kapitole se věnuji definici rodiny, následně popisuji její základní funkce a význam rodiny z pohledu základních potřeb dítěte. V následující kapitole se věnuji rozvodu. Nejdříve se věnuji rozvodovosti v České republice, dále popisuji různé příčiny rozvodů. V kapitole se věnuji také druhům rozvodů, se kterými se v České republice můžeme setkat. V poslední kapitole teoretické části se věnuji dopadům rozvodu na dítě. Zaměřuji se na komunikaci s dětmi o rozvodu, na chování a emoce dětí spojené s rozvodem a popisuji také reakce dětí na rozvod v různém věku.

K dosažení cílů praktické části jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu, který probíhal formou polostrukturovaných rozhovorů. Výzkumem jsem chtěla nahlédnout do životů dospělých lidí, kteří v dětství prožili rozvod rodičů a získat odpovědi na výzkumné otázky. Pro svůj výzkum jsem oslovila pět respondentů, čtyři ženy a jednoho muže, z mého blízkého okolí, kteří v dětství prožili rozvod rodičů. Z kvalitativního výzkumu jsem získala různé odpovědi a názory. Přesto, že většina respondentů se ve svých odpovědích shoduje, najdeme ve výpovědích vždy též odpověď, která je odlišná od ostatních. Výzkumem jsem získala odpovědi na výzkumné otázky a dosáhla tak stanovených cílů.

V bakalářské práci jsem se snažila poukázat na to, že dítě prožívá rozvod společně s rodiči a mnohdy mnohem intenzivněji, a snažila jsem se poukázat na dopady, které může mít rozvod na dítě.

Tato bakalářská práce může být použita jako podklad pro další výzkumy na obdobná témata. Může sloužit také jako inspirace pro další studenty, kteří by se chtěli tímto či podobným tématem zabývat.

Seznam použitých zdrojů

Kněžní literatura:

BERGER, Maurice a Isabelle GRAVILLON. Když se rodiče rozvádějí. Přeložil Abigail KOZLÍKOVÁ. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-843-2.

EVERETT, Craig A. a Sandra Volgy EVERETT. Zdravý rozvod pro rodiče i děti. Přeložil Helena BAKOVÁ. Praha: Talpress, 2000. ISBN 80-7197-169-3.

FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. 2. Přeložil Petr BAKALÁŘ. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-815-9.

FRANCOVÁ, Marie a Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. Rozvody, rozchody a zánik partnerství. Praha: ASPI, 2008. Právní rukověť. ISBN 978-80-7357-350-8.

GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

GRECMANOVÁ, Helena, Drahomíra HOLOUŠOVÁ a Eva URBANOVSKÁ. Obecná pedagogika I. Olomouc: Hanex, 2002. ISBN 80-85783-20-7.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. Stručný psychologický slovník. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-803-1.

KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.

LENGEROVÁ, Jana. Rozvod! Rozvod?. Praha: ROAD, 1992. ISBN 80-85385-04-X.

MALINA, Jaroslav et al. Antropologický slovník, aneb, co by mohl o člověku vědět každý člověk. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009. ISBN 978-80-7204-560-0

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. Děti, rodina a stres: vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X.

MATĚJČEK, Zdeněk. Dítě a rodina v psychologickém poradenství, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN80-04025236-2

MATĚJČEK, Zdeněk. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994. Rádcí pro rodiče a vychovatele [Portál]. ISBN 80-85282-83-6.

MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 1993. Studijní texty [Sociologické nakladatelství, edice]. ISBN 80-901424-7-8.

MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada Publishing, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

NOVÁK, Tomáš, Simona CORRADINIOVÁ a Radim VYPUŠTĚK. Kontakt s dětmi po rozvodu: jak nepřijít o dítě. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-910-6.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4.

SMITH, Heather. Děti a rozvod. Praha: Portál, 2004. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-906-2.

SOBOTKOVÁ, Irena. Psychologie rodiny. Praha: Portál, 2001. Studium. ISBN 80-7178-559-8

ŠPAŇHELOVÁ, I. Dítě a rozvod rodičů. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0.

WARSHAK, Richard Ades. Revoluce v porozvodové péči o děti. Praha: Portál, 1996. Rádcí pro život. ISBN 80-7178-089-8.

Zákony:

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění. [online] [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.

Internetové zdroje:

Rozvodovost – historie [online]. [cit. 2023-02-27]. ISSN 1801-2914. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_rozvodhistorie

Rodinné chování v České republice: první děti později a mimo manželství [online]. [cit. 2023-02-27]. ISSN 2443-8219. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Marriages and births in the Czech Republic/cs](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Marriages_and_births_in_the_Czech_Republic/cs)

Vývoj obyvatelstva v krajích České republiky, Rozvodovost. Český statistický úřad [online]. [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/142755460/1301572103.pdf/79b3fc51-e6d3-408f-870f-39e464528753?version=1.1>

Sňatky a rozvody. Český statistický úřad. [online]. [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/stoletistatistiky/snatky-a-rozvody>

Rozvody podle příčiny rozvratu manželství v letech 1986–2017 [online]. In: [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61546938/130055180507c.pdf/10b3a4f5-bbff-4adf-8099-926f750fcbc5?version=1.1>

Abstrakt

VOŘÍŠKOVÁ, B. Rozvod a jeho vliv na dítě. České Budějovice 2023. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální a charitativní práce. Vedoucí práce A. Singer.

Klíčová slova: rozvod, rodina, děti, dopady rozvodu

Práce se zabývá rozvodem a jeho vlivem na děti. Teoretická část vymezuje základní pojmy. Popisuje základní funkce rodiny a její význam pro dítě, a jsou zde představeny příčiny a druhy rozvodů. Dále teoretická část popisuje dopady rozvodu na dítě, zaměřuje se na emoce, chování a reakce v různém věku dítěte.

Praktická část se věnuje kvalitativnímu výzkumu. Výzkum byl realizován pomocí polostrukturovaných rozhovorů s pěti dospělými respondenty, kteří v dětství zažili rozvod rodičů. Cílem práce je zjistit, zda se po rozvodu mění vztah mezi dítětem a rodičem, jak pohlíží respondenti na rozvod s odstupem času a jaký je nejčastější dopad rozvodu na dítě.

Abstract

Divorce and its affect on child

Key words: divorce, family, children, impacts of divorce

This thesis deals with divorce and its affects on children. The theoretical part defines basic concepts. It describes the basic function of family and its importance for child. There are also presented reasons and types of divorces. As next the theoretical part describes affects of divorce on child, the part focuses on emotions, behavior and child's reaction in different ages.

The practical part deals with qualitative research. The research was carried out through semi-structured interviews with five respondents who experienced divorce of their parents in childhood. The aim of this thesis is to find out whether the relationship between child and parent is changing after divorce, how they view divorce in some time gap and what is the most common affect of divorce on child.